

ЕКОНОМІКА ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ ТА ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

УДК 631.12

ПРИРОДНО-РЕСУРСНА РЕНТА У КОНТЕКСТІ ВІДТВОРЕННЯ АГРАРНИХ ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ

NATURAL RESOURCE RENT IN THE CONTEXT OF AGRICULTURAL NATURAL RESOURCES REPRODUCTION

Коренюк П.І.

доктор економічних наук професор,
завідувач кафедри менеджменту організацій і адміністрування,
Дніпровський державний технічний університет

Концепція платного природокористування, яка домінує у країнах з ринковою економікою, включає ефективну систему плати за використання природних ресурсів та природно-ресурсну ренту. У механізмі господарювання взаємодіють, стикаються рентні відносини, інтереси та адекватні їм категорії, поняття. Розроблено теоретичні засади удосконалення організаційно-економічного механізму відтворення природно-ресурсного потенціалу у контексті рентних відносин.

Ключові слова: відтворення, рента, природно-ресурсна, аграрні, природні, ресурси, механізм, економічний, організаційний, удосконалення, відносини.

Концепция платного природопользования, которая доминирует в странах с рыночной экономикой, включая эффективную систему платы за использование природных ресурсов и природно-ресурсную ренту. В механизме хозяйствования взаимодействуют, сталкиваются рентные отношения, интересы и адекватные им категории, понятия. Разработаны теоретические основы совершенствования организационно-экономического механизма воспроизводства природно-ресурсного потенциала в контексте рентных отношений.

Ключевые слова: воспроизведения, рента, естественно ресурсная, аграрные, природные, ресурсы, механизм, экономический, организационный, усовершенствования, отношения.

The concept of paid nature management, which dominates in market economies, includes an effective system of fees for the use of natural resources and natural resource rent. In the mechanism of management interact, facing rent relations, interests and adequate categories, concepts. The theoretical principles of improvement of the organizational and economic mechanism of reproduction of natural resource potential in the context of rent relations have been developed.

Keywords: reproduction, rent, natural resource, agrarian, natural, resources, mechanism, economic, organizational, improvement, relations.

Постановка проблеми. Одним із пріоритетних завдань ринкової економіки є формування концепції платного природокористування, зокрема ефективної системи плати за використання природних ресурсів як складової частини податкової системи. Природно-ресурсну ренту в таких умовах доцільно розглядати як частину прибутку, який виникає в результаті використання природних ресурсів у виробничому процесі. Потреба у зміні концепції оподаткування обумовила стратегію удосконалення фіскальної, стимулюючої, регулюючої та контролюючої ролі податків, яка

була б спрямована на цілковите відображення у платежах повної величини грошової оцінки ресурсів довілля. Одним з вагомих чинників є зростання плати за природокористування у формуванні прибуткової частини зведеного бюджету за рахунок зниження податкових ставок інших податків до рівня розвинутих країн світу з урахуванням специфіки України. Такий підхід сприятиме розширенню податкової бази платників податків за користування ресурсами довілля для задоволення матеріальних, культурних та духовних потреб життєдіяльності людини.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Розробкою проблем значимості природно-ресурсної ренти у процесах відтворення аграрних природних ресурсів займалися такі видатні вчені як І. Я. Антоненко [4], В. М. Гесць [2], Данилишин [1; 8], Б. Є. Кваснюк [3], Я. В. Коваль [4], А. С. Лисецький [5], І. Й. Малий [6], В. С. Міщенко [1].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Природно-ресурсна рента в основному досліджувалась через призму можливого прибутку від використання природних ресурсів та їх грошової оцінки. При проведенні оцінювання аграрних природних ресурсів ураховують економічні, географічні, геологічні та ряд інших факторів природного та антропогенного походження. Але, на мою думку, в нинішніх умовах досить важливо є забезпечення розширеного відтворення природних ресурсів, зокрема продуктивних земельних угідь.

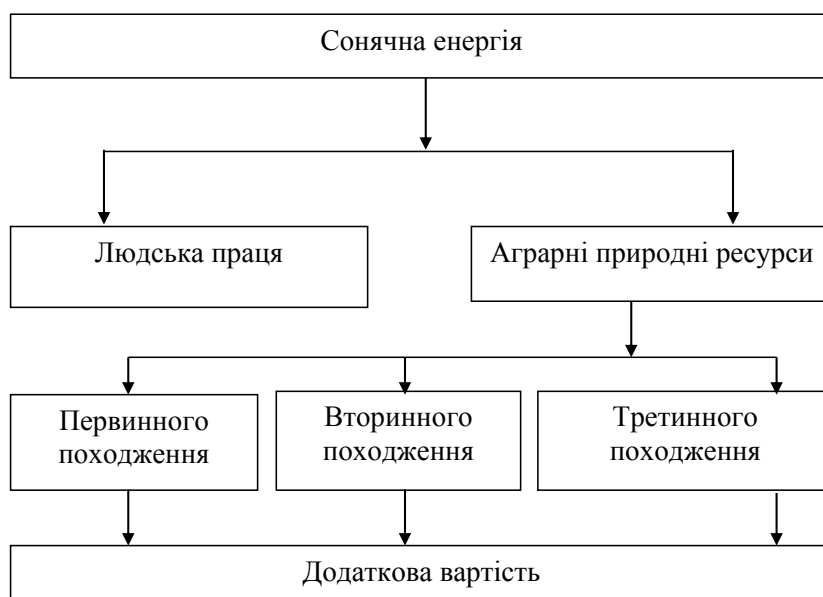
Постановка завдання. Метою даного дослідження у форматі наукової статті є визначити роль та значимість природно-ресурсної ренти у забезпеченні розширеного відтворення аграрних природних ресурсів.

Виклад основного матеріалу. При використанні природних компонентів зважається як позитивний, так і негативний ефекти, які проявляються одразу ж, а іноді через деякий час у вигляді екологічних здобутків чи відповідно збитків. Ця економічна оцінка природних ресурсів за сутністю та змістом розглядається як система централізовано встановлених народногосподарських нормативів еколого-економічної ефективності експлуатації природно-кліматичних зон, економічних районів. Природно-ресурсна рента розглядається як така,

яка об'єднує в собі диференціальну ренту 1 та диференціальну ренту 2.

Вище приведені методологічні підходи до оцінки природних ресурсів базуються на концепції диференційної ренти 1 та 2. Як відомо, диференційна рента 2 створюється внаслідок прикладення суспільно корисної праці до обмежених природних ресурсів різної якості та місцерозташування (диференційна рента 1). Дослідження показника диференційної ренти відкриває шлях для зіставлення різнорідних природних ресурсів і встановлення єдиних цін на природну сировину, за яких чистий дохід буде народногосподарським показником ефективності їх використання. Однакова за якістю праця, вкладена у різні за якістю земельні чи інші природні ділянки з різним економіко-географічним положенням, дає неоднакові економічні результати, причому за будь-яких умов, що підкреслює правильність концепції диференційної ренти 1 та 2 як складових компонентів організаційно-економічного механізму відтворення аграрного природного середовища. Крім того, рентний підхід у оцінці рівняється народногосподарським додатковим витратам, виникаючим внаслідок виведення даного виду природних ресурсів з експлуатації. У даному випадку додаткова праця буде виступати як предмет, при допомозі якого з сонячної енергії буде формуватися додаткова вартість, яка є джерелом економічного багатства людства (рис. 1).

Ресурси довкілля, які вилучаються або залучаються, є семантичним змістом замикаючими ресурсами, безповоротна втрата яких не супроводжується пропорційними економічними збитками, мають нульову оцінку. Вищу як нульову, тобто додатну, оцінку мають так звані «обме-

Рис. 1. Ієрархічний цикл формування додаткової вартості у процесі виробничої діяльності людини

жені ресурси», внаслідок прикладення суспільної праці до яких виникає диференційна рента. За сутністю та семантичним змістом обмежені ресурси є такими ресурсами, для забезпечення необхідної кількості яких потрібна трудова діяльність, тобто додаткова праця.

У зв'язку зі сказаним існує потреба у розробці та впровадженні методики визначення рентної оцінки. Має місце відсутність рентних оцінок різних видів природних ресурсів. Крім того, плата за використання ресурсів довілля здійснюється без урахування диференційної ренти. Внаслідок ресурси використовуються нераціонально, спостерігається між різними відомствами недостатня погодженість використання одних і тих самих природних ресурсів.

Ми вважаємо, виходячи з власних досліджень та методологічного аналізу, що забезпечити збереження та розширене відтворення ресурсів довілля доцільно шляхом формування ефективного організаційно-господарського механізму, основоположним принципом використання рентних платежів у формі прибутку на природоохоронні цілі. Доходи від експлуатації аграрних природних ресурсів, особливо продуктивних угідь, відіграють важливу роль в національній економіці. Вищевказані елементи у сукупності з природно-ресурсною рентою, їх взаємозв'язок складають семантичний зміст механізму розширеного відтворення аграрного природно-ресурсного потенціалу продовольчого призначення, стратегічною метою якого є формування суто економічних відносин у сфері аграрного природокористування.

Разом з тим держава не відмовляється від адміністративно-правових засобів, оскільки вони відіграють вагомий роль у забезпеченні екологічної безпеки. Екологічні проблеми зумовлені неконтрольованим використанням природно-ресурсного потенціалу, що різко знижує продуктивність біосфери, маючи ряд негативних наслідків. Поєднання екологічних інтересів у сприятливому для життя навколишньому природному середовищі з економічними пріоритетними інтересами суспільного прогресу доцільно розглядати як сукупність екологічних стандартів та нормативів.

Використання природно-ресурсної ренти в умовах заключного етапу переходу до ринкових відносин має стати складовою системи управління та регулювання економіки аграрного природокористування на державному рівні. Сутність вищевказаного організаційно-економічного механізму полягає у впровадженні плати за користування надрами, земельними, водними та іншими природними ресурсами. І, як мультиплікаційний наслідок, забруднення навколишнього природного середовища має стати економічно не вигідним.

Соціально-економічна сутність господарського механізму не є абстрактним поняттям, її можна трактувати, спираючись на науковий аналіз системи суспільно-економічних відносин в цілому, а також їх підсистем: організаційно-економічних і техніко-виробничих (дехто з науковців ці відносини іменує як техніко-економічні). При ефективному використанні природно-ресурсної ренти організаційно-економічні відносини одержують подальший розвиток у процесі суспільного поділу праці. У їх складі розрізняються такі компоненти: конкретні форми організації виробництва, господарські зв'язки між функціональними ланками суспільного поділу праці і відносини управління ними, а більш широко відносини суспільного господарювання, складає зміст категорії «господарський механізм». Як показує світовий досвід, чим повніше досягається відповідність форм господарювання рівню розвитку продуктивних сил, тим успішніше буде здійснюватися реалізація мети економічної політики.

Необхідність науково обґрунтованого, виваженого удосконалення господарського механізму зумовлена об'єктивними зрушеннями в економіці аграрного природокористування, адже її складові зазнають суттєвого впливу з боку численних факторів, що відрізняються динамізмом, стрімкою рухомістю, змінами.

Висновки. Отже, у механізмі господарювання взаємодіють, стикаються різні суспільні відносини, інтереси та адекватні їм категорії, поняття. Через них реально «співробітничать», «взаємоспілкуються», так би мовити, різні елементи суспільно-економічної форми, а тому господарський механізм виступає у двох іпостасях – і як система відносин об'єктивного характеру, і як сфера цілеспрямованого державного регулювання економічної діяльності суспільства. Наприклад, використання природно-ресурсної ренти нині здійснюється за умов реального існування фізичних форм привласнення матеріальних і духовних благ і послуг при становленні ринкових засад. Удосконалення господарського механізму суспільства виступає органічною складовою прогресивного розвитку економіки на макро- і мікрорівнях. Науковий аналіз механізму господарювання на цих рівнях як цілісного комплексу допомагає зв'язувати в одне ціле здобутки, досягнення економічної теорії з реальною економічною та господарською практикою. Тобто, удосконалення конкретних форм господарської діяльності економічно виправдано здійснювати за умов реального існування фізичних форм привласнення матеріальних і духовних благ і послуг, становлення здорових ринкових засад у економіці аграрного природокористування під призвою рентних відносин.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Данилишин Б. М., Міщенко В. С. Рентна політика в Україні. – К.: Рада по вивченню продуктивних сил України НАНУ. – 2004. – 67 с.
2. Геєць В. Нестабільність та екологічне зростання. – К.: Ін-т економ. прогнозування НАН України. – 2000. – 344 с.
3. Кваснюк Б. Є. Рента і рентні відносини в Україні. // Економічна теорія. – 2004. – № 1. – С. 9–23.
4. Коваль Я.В., Антоненко І. Я. Економічна (грошова) оцінка природних ресурсів лісового фонду України: теорія, методологія, методика – К. : РВПС України НАН України, 2004. – 163 с.;
5. Лисецький А. С. Рента – податкове поле агропромислового комплексу. // Фінанси України. – 2004. – № 3. – С. 90–98.
6. Малий І. Й. До питання про теорію земельної ренти та проблеми реформування земельних відносин. // Економіка України. – 2000. – № 8. – С. 49–54.
8. Рентні відносини в системі модернізації національної економіки / [за ред. Б.М. Данилишина]. – К. : РВПС України НАН України, 2007. – 518 с.